ĊENSA U Ċ-ĊINE

LIL F. S. CARUANA,
Segretarju tal-Għaqda

Ta' l-imwiet kienet għadha kemm daqqet, u Ċensa sabet ruħha mħejjija biex toħroġ, għax Pawlu tagħha wiegħdha li jeħodha ċ-ċine li kien għadu kif rama m'hux bogħod minnhom. Sajret u resqet fuq il-mejda hekk kif dalam, u f'radda ta' salib naddfet kollox, qaflet il-qattus fil-bitħa, tefgħet biċċa ħwejjeġ fuqha, u fuq l-ixkaffa ta' ħdejn il-bieb ħalliet musbieħ kemm kemm inewnem għal mita jarġgħu lura. Mita dehrilha li kollox f'loku xirfet fil-bieb, u resqet lejn Pawlu li kien qabbad sigarru bil-qiegħda fuq il-għatba.

Mita deherlu, Pawlu qam, hi ġibdet il-bieb u telqu.

Il-ġara, minn wara l-bieb tagħha mbexxaq, sellmet :

—"Donnok tħajjart, Ċens"—qaltilha.

—"X'tagħmel, Vitor, se' nara dal-ħali Ċine x'inhu".

—Sewwa, igħidu li fih x'tara, ħwejjeġ tal-għefiered, ħwejjeġ maħżuża jitħarrku. Dnub li kollox bil-flus. Minn għandu il-bżar iroxxu Ċens.

—Saħħa, Vitor—nagħmlu bħall-oħrajn !

Telqet, għax beżgħet li tasal wara li jkun beda.

Mill-bogħod lemħu żewġ bozoz tal-luċeretka fuq bieb il-maħżen li kienu jitfgħu roqgħa dawl f'nofs it-trîq fejn kienu miġbura gods tfal, jidħku, jimbuttaw, jitbagħartu, quddiem żewġt inkwatri daks hiex imdendla, wieħed f'kull ġenb tal-bieb. Il hawn kien hemm maħżuż iljun, ħalqu miftuħ bi snienu barra,mixħut fuq bniedem imbiċċer, u fil-bogħod ħafna suwed imwerwrin jaraw lil seħibhom taħt dik id-dbiba. Innaħa l-oħra kienet maħżuża xbejba żagħżugħa nofs il-lbies, tisfen f'nofs ħafna Għarab kokka ma' dwarha jdaħħnu n-nargila u jċapċpu idejhom. Għoġbuha lil Ċensa dawk l-inkwatri imżewqa b'kull lewn, għafset kemm kemm driegħ Pawlu u qaltlu : "Ara xi ħlewwa ta' xebba, donna, barra minn dnubietha, anġlu tas-sema". Imbotta u ross, qajla qajla waslu fuq il-għatba, u Pawlu telaq erba' soldi fit-tieqa quddiem dak li jati l-biljetti.

—"Ohi, siks pens—qallu—għal tnejn min-nies".

—"Kullħadd żewġ soldi qalli—qabżet Ċensa — dan kif, għala ? "

—"Il-lum biċċa ġdida"—qal dak tat-tieqa.

—"Niġu darb'oħra—qalet Ċensa—imxi Pawl".

—"Issa la ħsilna ġejna, nidħlu"—qal Pawlu, u sold wara l-ieħor żiedhom ma' dawk li kien ħareġ. Ċensa reġgħet, m'hux għaż-żewġ soldi, għad li għal daqs hekk, fil-għodu, ma kkurdatx f'wiżna patata, imma biex ma tatihiex rebbieħa lil dak il-wiċċ ta' ħuta mgħoddija ta' wara t-tieqa li kien tbissem jidħak.

—Daħlu. Ġewwa dwal mejta kullimkien, nies titħaddet, issaffar u tpejjep, fil-qiegħ, taħt liżar abjad imdendel, beda iddaqq. Fil-baxx tfajla mqarwża donnha sabi ħażin, bdiet iddoqq il-pjanu, u ma ġenbha żinżill ta' tifel, b'loppa xagħar daqs imħadda, rama jħanxar il-vjolin, magħfus taħt geddumu. Il-għagħa naqas u n-nies bil-ftit il-ftit mliet il-bankijiet kollha.

Fl-aħħar intefa d-dawl kollu, insama' tfexfix kbir, ċenċlet qampiena, u fuq il-liżar dehret roqgħa dawl b'sitt ittri kbar jilmaw fin-nofs. Mitt ruħ għajtu flimkien: *Parigi* biex juru li kienu jafu jaqraw. Min-naħa ta' fuq il-bieb insama' ħoss ta' magna sejjra dejjem, brr, brr, brr u ċ-ċine beda.

Ċensa b'ħalqha nofs miftuħ, imrassa ma' driegħ Pawlu għall-ewwel fehmet u ma fehmetx. Rat kollox jitħarrek, żwiemel, nies, karrozzi, triqat ma jispiċċaw qatt, palazzi, siġar, għejun, knejjes. Ġiet knisja daqshiex donnha qartas mirqum, mimlija statwi żgħar, twieqi, bwieb, filestruni, bizzilla, xogħol li jsaħħar. Knisja oħra ġiet wara, wiesgħa, sarbut kolonni ma' tul il-faċċata, imbagħad oħra fuq quċċata bilkampnari rqaq u twal. Xi ġmiel! Imbagħad bosk u siġar bl-eluf, ilma ġieri, ilma qiegħed, ilma mxerred u jtir u jiżfen. Torri għoli jisfa bil-ponta, mill-bogħod donnu tal-firdiferru, u xmara b'mijiet ta' dgħajjes u laneċ u braken.

Imbagħad donnu dalam, u nies deħlin it-tijatru, oħrajn minsuba għall-ikel, oħrajn għad-daqq u għaż-żfin. "Dak x'ilbies hu? Dik sura?"—qalet Ċensa minn taħt il-lsien, ara dik wiċċ il-għatba tal-Kistlanija, tiżfen aktar immeżżgħa inkella liebsa"!—Pawlu jrossha bi drieghu talabha tiskot. "Tapiti, żġieġ, linfi, mobbli... kemm għandhom flus in-nies! Jaħraq dinu l-faqar!" Wara ftit id-dawl tal-liżar intefa, il-lampi ta' mad-dawra xegħlu u n-nies qabdet titħaddet, tfal igħajtu, isaffru u jimbxu lil xulxin. Raġgħet il-qampiena u t-tfexfix, u bdiet biċċa oħra. Din imħawda ġmielha. Xebba moħbija wara siġra, tasal karrozza, jinżel ġuvnott u jtellagħha miegħu. Is-seftura twerzaq. Inqala' l-missier u jirkeb f'karrozza oħra u jitlaq għal warajhom. Iġri u ġib min jiġri fuq blat, ġo siġar, fuq xmara... "Laħaqhom," għajtet Ċensa. "Le, jaħasra, ħarbulu". "Tgħajjatx" qallha Pawlu. U dawk jiġru dejjem. Ta' quddiem qabżu mill-karrozza u daħlu fi sqaq.

Jinżlu f'kantina, igħaddu minn mina, jiddendlu b'ħabel minn tieqa u l-missier għal warajhom— "qabadhom" — "għabu". Ċensa mitlufa, qalbha tħabbat u titlob li sa fl-aħħar jitfixklu u jżommhom. Qabżulha d-dmugħ mita rat vapur ħiereġ u l-għarajjes ixejru bil-maktur lejn ix-xiħ wieqaf fuq blata b'idejh f'xagħru, donnu mibluh.

Ċensa ma setgħetx tieħu r-ruħ. Mn'Alla li l-liżar intefa "Rajt Pawl rabbi 'l bintek biex jiġi min jisraqhielek. Tfal u bhejjem għali dejjem. Tgħid issa ġejja tal-ljun; Pawl. Dik għadna ma rajnihiex, l-anqas dik ta' l-Għarbija tiżfen "

Raġa' kollox fid-dlam u l-liżar iddawwal. Dehret kitba u in-nies bdiet tgħajjat: "il-Papa Re"—u tħabbat idejha. Mela m'hux tal-ljun? "Din il-biċċa ġdida li għaliha weħilna żewġ soldi aktar," qal Pawlu. Hekk kien: kollox fuq Ruma. Knejjes u knejjes u knejjes, waħda isbaħ mill-oħra. Palazzi mwakkfa, oħrajn imġarrfa, kolonni, statwi, djar mħerba. Għejun ta' kull xorta, xmajjar ta' ilma nieżel... "Ara Pawl, kemm indum nimla landa minn għajn fis-sajf, u hawn nieżel bil-ħala..."

Nies għaddejja minn kullimkien, swali mill-isbaħ, damask, inkwatri, imwejjed minquxa... kollox mħejji għal-festa il-kbira ta' mita r-Re raġa ħabib mal-Papa. Jasal il-Kardinal, jasal il-Ministru l-Kbir, karti u siġilli, il-Kardinal jagħmel ismu, wiċċu daħkani, il-Ministru jikteb warajh, dritt bħal statwa għajnejh ċassi donnhom xrara nar. Qtajja' ta' nies jistennew barra u jxejru kpiepel u bandieri. Il-misraħ ta' quddiem San Pietru maħnuq bil-folol ta' nies jistennew fix-xita taħt l-umbrelel biex il-Papa iberikom... U l-liżar intefa u in-nies bdiet ħierġa. "U l-ljun u l-Għarbija?" qalet Censa, jien ma noħroġx qabel narahom.

—Ikollna noħorġu għax spiċċa—qal Pawlu.

—Kif spiċċa mela daħku bina, u ġagħluna nħallsu aktar.

In-nies ħarġet u tfew. "Immorru" qal Pawlu, u telqu.

Fit-trîq Ċensa telqet ilsienha li kellha żżomm għal sagħtejn sħaħ imxekkel... "Dur dur, ma rajna xejn, urewna li riedu u l-isbaħ ħwejjeġ li kienu avżati żammewhom. U dawk ħwejjeġ xierqa li wrewna fl-ewwel waħda? Phu għalihom, dawk għal taparsi nies puliti, l-anqas fl-aħħrax tal-Mellieħa ma tara l-għarukażijiet li wrewna...U dik li l-missier jara 'l bintu misruqa, dik ħaġa sewwa? Kieku nqala' Kuntistabbli jati ajjut! Darba kienet ma terġâx tkun. Infaqna sikspens u ħriġna nċafalsu għax minn dak il-ħin għamlet ix-xita. Ara x'kull għadira...imxi minn taħt il-ħajt...xita kienet tonkos..."

Daħlu d-dar sakajhom imxarrba. Ċensa qalet li d-dawl għammxilha għajnejha u weġġegħlha rasha. "Kieku ili rieqda sagħtejn u għada rrid inqum għall-quddiesa tal-ewwel. Qattus min ħajjarni b'daċ-ċine!"

Raqdet b'demmha jagħli u ħolmot ħażin. Ma' Vitor, ilġara, tkellmet xort'oħra l-għada u ftaħret b'kull ma rat... u imbagħad b'siks pens xi trid tara? b'xejn. Biss biss tara dak l-ilma nieżel fl-għejun tiġik għira, daqs kemm hawn għaks ir-raħal...

Wara kollox xtaqt naf Ċensa marretx iċ-ċine darb'oħra.

T. Z.